

*MANNERHEIM. POLSKIE LATA*, RED. ANNA I JUKKA SOISALON-SOININEN, WARSZAWA 2023, SS. 407, IL.

Spędził w Polsce siedem lat życia, a swoje związki z Polską utrzymywał do końca swoich dni – Carl Gustaf Emil Mannerheim – wybitny polityk, dowódca i bohater narodowy Finlandii do dzisiaj pozostaje postacią fascynującą, a zarazem kontrowersyjną, o czym świadczyć może znaczna liczba książek<sup>1</sup> i artykułów<sup>2</sup> powstających na jego temat oraz zawrotne ceny, jakie osiągają w antykwariatach i aukcjach internetowych kolejne polskie wydania jego *Wspomnień*<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> M.in.: Clements, Jonathan. 2010. *Mannerheim. Prezydent, żołnierz, szpieg*. Zakrzewo: Wydawnictwo Replika; Kadmon, Adam. 2017. *Mannerheim – Lozanna. Swoją drogą*. Konin: Wydawnictwo Psychoskok; Saarinen, Hannes, Erkki Teräväinen red. 2008. *The situation in Poland and Finland prior to independence 1917/1918. Activities of Piłsudski and Mannerheim*. Helsinki: Department of History, the University of Helsinki; Siewierski, Tomasz red. 2018. *Mannerheim and Polish-Finnish political and military relations 1917-1946*. Warsaw: The Royal Łazienki Museum; Tamm, Eric Enno. 2014. *Koń, który skacze przez chmury. Opowieść o szpiegowskiej misji, jedwabnym szlaku i powstaniu współczesnych Chin*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog; Vlasov, Leonid, Marina Vlasova. 2005. *Mannergejm i Pol'sa*. Sankt Peterburg: Russkaâ voennaâ ênciklopediâ.

<sup>2</sup> M.in.: Baliszewski, Dariusz. „Cudotwórca z Helsinek”, *Wprost (Poznań)* 7 (2008): 80-82; Białokur, Marek. „Mannerheim a Polska. Przyczynek do biografii marszałka Finlandii”, *Zeszyty Historyczne* 136 (2001): 42-58; Engalgard, Jan. 2020. „Marszałek Carl Gustaw Mannerheim – Finlandia pomiędzy Stalinem i Hitlerem”. W: II wojna światowa. Cz. 2, Pearl Harbour po 78 latach, strategię „kolaborantów” i „patriotów”. Konferencja historyczna, Warszawa, 7 grudnia AD 2019. Materiały z konferencji 7.12.2019 wraz z aneksami, 31-47. Warszawa: Centrum Edukacji i Rozwoju im. Bpa Kajetana Sołtyka; Jalonen, Jussi. „Mannerheim jako dowódca wojskowy”, *Mówią Wieki* 6 (2017): 32-36; Kopeczyński, Michał. „Piłsudski i Mannerheim. Dwie drogi na narodowy piedestał = Piłsudski ja Mannerheim. Kaksi tietä kansakunnan kaapin päälle”, *Mówią Wieki. Numer Specjalny* 1 (2019): 4-11; Tegoż. „Piłsudski i Mannerheim. Polsko-fińska parabola historyczna”, *Mówią Wieki* 6 (2017): 28-31; Królikowski, Lech. „Mannerheim w Warszawie”, *Stolica* 5-6 (2024): 86-91; Kubiak, Krzysztof. „Finlandia biało-czerwona”, *Polityka* 49 (2017): 68-71; Lindqvist, Herman. „Marszałek Gustaw Mannerheim. Niezwykły bohater Finlandii”, *Mówią Wieki* 6 (2017): 24-27; Mrozewicz, Bolesław. „Vanha Marski” – der finnische mythos vom „alten Marschall” Carl Gustaf Mannerheim”, *Folia Scandinavica Posnaniensia* 7 (2003): 173-194; Ranki, Kristina. „Entourages”. Gustaf Mannerheimin elämä ja verkostot = „Entourages”. Gustaf Mannerheim i jego otoczenie”, *Mówią Wieki. Numer Specjalny* 1 (2019): 12-17; Redakcja. „Polsko-fińska przyjaźń”, *Stolica* 6-7 (2017): 46; Soisalon-Soininen, Jukka. 2021. „Carl Gustaw Mannerheim i jego kontakty z Polską i Polakami”. W: *Ziemiaństwo na Lubelszczyźnie VII. Ziemiaństwo w walce i pracy na rzecz polskości i niepodległości w XIX i XX w.*, red. Tomasz Osiński, Marcin Kruszyński, Sławomir Grzechnick, Katarzyna Kot, 329-340. Kozłówka: Muzeum Zamoyskich w Kozłówce; Lublin; Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej; Soisalon-Soininen, Marjatta. „Mannerheim i jego polscy przyjaciele”, *Mówią Wieki* 6 (2017): 37-40; Stolarski, Edward. „U grobu bohatera Finlandii”, *Mars* 8 (2000): 194-199; Waingertner, Przemysław. „Fiński Piłsudski i jego polskie tropy”, *Tygodnik Solidarność. Czasopismo NSZZ Solidarność* 3 (2018): 48-50; Tegoż. „Na marginesie „Wspomnień” marszałka Mannerheima. Fiński Piłsudski i jego tropy”, *Kronika Miasta Łodzi* 3 (2017): 122-127; Żyszkiewicz, Waldemar. „Marszałek Mannerheim”, *Tysol. Magazyn Tygodnika Solidarność* 9/10 (1999): 26-28.

<sup>3</sup> Mannerheim, Carl Gustaf. 1996. *Wspomnienia*. Warszawa: Editions Spotkania. Drugie wydanie w 2017 r.

Omawiana książka ukazała się w 2023 r. nakładem Muzeum Ziemi Mińskiej w Mińsku Mazowieckim. Zaznaczyć wypada, że jest to drugie, rozszerzone wydanie, opublikowanej w Helsinkach w 2020 r. pracy pod tytułem *Mannerheim – Puolan Vuodet*. Zawiera, oprócz *Przesłania ambasadorów* Finlandii w Warszawie Päivi Laine i RP w Helsinkach Piotra Rychlika, *Przedmowy*, kalendarium życia C.G.E. Mannerheima, *Bibliografii*, not o autorach, spisu partnerów oraz *Podziękowań* dwadzieścia osiem artykułów.

Autorami poszczególnych rozdziałów publikacji są polscy i fińscy historycy, dziennikarze oraz postaci, w jakiś sposób związane z osobą marszałka Finlandii: Herman Lindqvist<sup>4</sup> (*Carl Gustaf Mannerheim*), Michał Kopczyński<sup>5</sup> (*Fińscy oficerowie w Królestwie Polskim*), Piotr Wysocki<sup>6</sup> (*Sytuacja Rosjan w Priwiślańskim Kraju*), Anna Tabaka<sup>7</sup> (*Na rubieży imperiów carów*), Piotr i Gabriela Morawscy<sup>8</sup> (*Nasza prababka*), Marcin Adamiak<sup>9</sup> (*List kondolencyjny*), Jussi Nuorteva<sup>10</sup> (*Początki relacji dyplomatycznych*), Leszek Celej<sup>11</sup> (*Pierwszy własny pułk barona*), Jadwiga Zamoyska<sup>12</sup> (*Chciałam, by się uśmiechał*), Marek Potocki<sup>13</sup> (*Losy polskiej arystokracji*), Anna Fic-Lazor<sup>14</sup> (*Odyseja Aleksandra Zamoyskiego*), Timo Salminen<sup>15</sup> (*Głęboka przyjaźń*), Jan Lubomirski-Lanckoroński<sup>16</sup> (*Wspomnienia pozostają*), Jukka Mallinen<sup>17</sup> (*Candida pro causa ense candido*), Jarosław Suchoples<sup>18</sup> (*Dwaj marszałkowie*), Carl-Fredrik Geust<sup>19</sup> (*Dywizjon Finlandzki*), Rony Smolar<sup>20</sup> (*Fińscy Żydzi*), Zbigniew Kiełb<sup>21</sup> (*Niespodziewany list z Polski*) i Heikki Lehtonen<sup>22</sup> (*Kawalerowie Krzyża Mannerheima*). Redakcji tomu podjęli się Anna<sup>23</sup> i Jukka<sup>24</sup> Soisalon-Soininen, który sam jest też autorem kilku tekstów (*Polska daleka i bliska*, *Dyplomatyczne łowy*, *Warszawskie oficerki kawaleryjskie*, *Legion Polski w Finlandii*, *Spyry o pomniki*, *Fińskie koneksje Piłsudskiego*, *Fiński Czerwony Krzyż*, *Polscy ochotnicy w wojnie zimowej*, *Polacy wśród jeńców*, *Niespodziewany list z Polski*).

<sup>4</sup> Dziennikarz i pisarz.

<sup>5</sup> Historyk, profesor, pracuje na Wydziale Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Przygotował polskie wydanie *Wspomnień* marszałka.

<sup>6</sup> Historyk, polonista, nauczyciel. Zmarł w 2021 r.

<sup>7</sup> Historyczka sztuki, regionalistka. Członkini Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

<sup>8</sup> Prawnikowie Zdzisława Lubomirskiego i Marii z Branickich Lubomirskiej.

<sup>9</sup> Historyk, doktorant na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego.

<sup>10</sup> Członek Fińskiej Akademii Nauk i Fińskiego Towarzystwa Nauk oraz pracownik naukowy Fińskiego Towarzystwa Historycznego.

<sup>11</sup> Historyk, od 2005 r. dyrektor Muzeum Ziemi Mińskiej w Mińsku Mazowieckim.

<sup>12</sup> Hrabina, córka Jadwigi i Aleksandra „Leszka” Zamoyskich, ostatnich właścicieli Kozłówek.

<sup>13</sup> Hrabia, znawca sztuki, kolekcjoner.

<sup>14</sup> Konserwator dzieł sztuki, dyrektorka Muzeum Zamoyskich w Kozłowie.

<sup>15</sup> Dziennikarz, operator filmowy, redaktor naczelny.

<sup>16</sup> Książe, prezes Grupy Landeskronen i Fundacji Książąt Lubomirskich.

<sup>17</sup> Eseista, dziennikarz i tłumacz.

<sup>18</sup> Historyk, były Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej w Finlandii.

<sup>19</sup> Były przewodniczący i honorowy członek Stowarzyszenia Fińskich Muzeów Lotnictwa, członek zarządu Fińskiego Towarzystwa Historii Wojskowości (w latach 2000-2016).

<sup>20</sup> Pisarz, dziennikarz, uczestnik debat społecznych i prelegent. W latach 2007-2010 przewodniczący Centralnej Rady Gmin Żydowskich w Finlandii i gminy w Helsinkach.

<sup>21</sup> Historyk, autor, współautor oraz redaktor 170 publikacji.

<sup>22</sup> Od 2022 r. członek zarządu Fundacji Kawalerów Krzyża Mannerheima.

<sup>23</sup> Tłumaczka, dziennikarka, fotoreporterka, reporterka telewizyjna i radiowa, dokumentalistka.

<sup>24</sup> Prawnik, dziennikarz, animator fińsko-polskich stosunków kulturalnych i gospodarczych.

Książka została ułożona w przemyślany sposób, obejmując zarówno wątki wojskowe, dyplomatyczne, jak i społeczne. Dużą wartość posiadają teksty dotyczące sytuacji Rosjan w Priwiślańskim Kraju, fińskich oficerów w służbie Imperium Rosyjskiego, jak i pobytu młodego fińskiego arystokraty w Kaliszu. Część początkowa prezentuje postać Mannerheima, koncentrując się na jego relacji z Polską, a kolejne rozdziały poszerzają kontekst o szczegóły polityczne i kulturalne – omówione są w nich m.in. rola Polaków w wojnie zimowej, fińsko-polskie relacje dyplomatyczne oraz osobiste kontakty z arystokracją, które wykraczały poza standardowe relacje wojskowe. Jednym z istotniejszych tematów jest wkład Polaków walczących u boku Finów oraz nieustanne starania Mannerheima, aby ratować swoich polskich przyjaciół w czasie II wojny światowej, co podkreśla jego głębokie zaangażowanie i lojalność. Treść książki to wyważone połączenie biograficznych i historycznych analiz opartych na różnorodnych źródłach, w tym: osobistej korespondencji, dokumentach dyplomatycznych, wspomnieniach oraz materiałach archiwalnych. Autorzy publikacji, korzystając z bogatej bazy źródłowej i przyjmując perspektywy różnych dziedzin, takich jak historia wojskowości, dyplomacja, historia społeczna oraz psychologia, oferują nie tylko złożony obraz relacji polsko-fińskich, ale także analizują wpływ, jaki Polska miała na osobowość i działania marszałka Finlandii. Styl poszczególnych tekstów jest rzeczowy, a jednocześnie bogaty w szczegóły, co pozwala czytelnikowi na pełniejsze zrozumienie kontekstu historycznego.

W tym miejscu warto wspomnieć, że pomimo tego, że przyszły marszałek Finlandii przebywał w Kaliszu tylko dwa lata jako kornet w 15. Aleksandryjskim Pułku Dragonów, to nadprośniańskie miasto zachowuje pamięć o tym epizodzie w jego życiorysie. W tomie pierwszym *Słownika biograficznego Wielkopolski południowo-wschodniej – ziemi kaliskiej* (Kalisz 1998) zamieszczony jest jego biogram autorstwa Marka Rezlera<sup>25</sup>. Z kolei w 2014 r., w budynku Rektoratu Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Kaliszu (obecnie Uniwersytet Kaliski im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego), w miejscu gdzie przed laty stacjonował Mannerheim, Ambasador Finlandii w Polsce Jari Pekka Olavi Vilén, wspólnie z Rektorem PWSZ prof. Janem Chajdą, byłym przewodniczącym fińskiego parlamentu oraz ministrem handlu i przemysłu Ilkka Suominenem, prezydentem Kalisza dr. inż. Januszem Pęcherzem oraz prezesem Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk prof. Krzysztofem Walczakiem dokonali uroczystego odsłonięcia tablicy upamiętniającej postać prezydenta i marszałka Finlandii. Uroczystość poprzedził wykład prof. K. Walczaka, który przybliżył zebranym postać Mannerheima oraz wpływ, jaki pobyt w Polsce wywarł na jego dalsze losy<sup>26</sup>.

Wartość omawianej publikacji podnoszą liczne, bardzo dobrze wyselekcjonowane ilustracje, na które składają się fotografie, pocztówki z epoki, winiety gazet, mapy i plany, faksymilia dokumentów oraz archiwalia. W tym miejscu warto dodać, że za materiał ilustracyjny posłużyły również zbiory udostępnione przez PBP Książnicę Pedagogiczną im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu i Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej.

<sup>25</sup> Marek Rezler, „Mannerheim Carl Gustaw Emil”, w: *Słownik biograficzny Wielkopolski południowo-wschodniej – ziemi kaliskiej*, t. 1, red. Hanna Tadeusiewicz (Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1998), 193.

<sup>26</sup> „Ambasador Finlandii w Polsce Jari Pekka Olavi Vilén”, *Biuletyn Uczelniany Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu* 2 (2014): 11-12.

Ciekawym zabiegiem było umieszczenie w tekście głównym kapsułów informacyjnych, które go wzbogacają i uzupełniają. Zamieszczono w nich m.in. informacje o Klubie Myśliwskim, wojnie o Alandy, biogramy ważniejszych osób a także korespondencje.

Słowa uznania należą się wydawcy. Książka wyróżnia się wysokim poziomem edytorskim. Uwagę przykuwa szczególnie twarda okładka, kredowy papier oraz wzorcowe opracowanie typograficzne, za które odpowiedzialny był Marek Zippler.

Prezentowana książka, zasługuje na szczególną uwagę zarówno ze względu na swoją wartość historyczną, jak i na bogactwo informacji, jakie oferuje czytelnikowi. Publikacja, nie tylko wypełnia lukę w dotychczasowej literaturze, ale również oferuje świeże spojrzenie na związki Mannerheima z Polską, odkrywając nowe aspekty jego życia i działalności. Autorzy stworzyli dzieło, które nie tylko przybliży postać marszałka Finlandii, ale także ukazuje, jak ważne były jego polskie lata w kształtowaniu jego tożsamości i kariery. Warto również podkreślić, że publikacja nie tylko wprowadza nową perspektywę do badań nad Mannerheimem, pokazując go nie tylko jako bohatera narodowego Finlandii, ale również jako człowieka, który był głęboko związany z Polską i Polakami; jest także ważnym przyczynkiem do zrozumienia historii relacji polsko-fińskich. To pozycja obowiązkowa dla wszystkich zainteresowanych historią Polski i Finlandii, jak również dla tych, którzy pragną lepiej zrozumieć meandry dziejów Europy Środkowo-Wschodniej u schyłku XIX i na początku XX stulecia.

*Marcin Mikołajczyk*